

RROMANE PARAMIČA = ROMSKE PRIČE. ZBIRKA 1

Rade Uhlik, ur. Hedina Tahirović-Sijerčić. *Fond otvoreno društvo - Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2020., 864 str.*

U Sarajevu se u prvoj polovici lipnja 1986. održao Međunarodni naučni skup »Jezik i kultura Roma« u organizaciji Instituta za proučavanje nacionalnih odnosa CK SKBiH. Skup se može smatrati jednim od značajnijih znanstvenih skupova posvećenih kulturi, jeziku i povijesti Roma koji se do danas održao u zemljama bivše Jugoslavije. Na određeni način skup je bio posvećen i radu Rade Uhlika, jednom od tada istaknutijih znanstvenika na području proučavanja jezika i kulture Roma. Samom Uhlikovu radu bila su posvećena dva izlaganja, koja su tri godine poslije objavljena u Zborniku navedenoga skupa.¹ Uhlik je, kao član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, u pozdravnom govoru prilikom otvaranja Skupa rekao:

»...specifično kulturno nasljeđe Roma, poniklo u drevnoj Indiji, obogaćeno uticajima sredina kroz koju su Romi u svojim vjekovnim lutanjima prolazili, predstavlja i još dugo će predstavljati izazov za izučavanje mnogim generacijama. Mnoge divne pjesme, predanja, običaji i melodije prenošene sa djeda na unuka, još uvijek nisu zapisane. Moj život bio je posvećen tome da otrgnem od tame zaborava barem dio ovog neprocijenjenog kulturnog blaga...«²

O Radi Uhliku potrebno je navesti sažete biografske podatke. Rodio se 1899. u Sarajevu, školovao u Beču, a u Beogradu diplomirao lingvistiku. Nakon toga je radio kao profesor u Brčkom, Tuzli, Prijedoru i Nišu, a zatim u Sarajevu u Zemaljskom muzeju. Nedovoljno je poznat podatak iz njegova života da se i prije Drugoga svjetskoga rata smatrao jednim od četiriju najvećih znanstvenika (»stručnjaka«) za jezik i kulturu Roma. U to je vrijeme pomagao Ivanu Goranu Kovačiću u učenju romskoga jezika jer je Kovačić namjeravao napisati novelu o Romima. Tada je i preveo na romski

¹ Minka Memija, »Naučni doprinos Rade Uhlika romologiji«, u: *Međunarodni naučni skup Jezik i kultura Roma* (gl. ur. Milan Šipka), Sarajevo: Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, 1989., str. 331–336; Dragoljub Acković, »Etnografska građa o Romima u delu Rade Uhlika«, *ibid.*, str. 337–348.

² *Međunarodni naučni skup Jezik i kultura Roma*, gl. ur. Milan Šipka, Sarajevo: Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, 1989., str. XXVIII.

jezik Evandjelje po Luki. Osim toga, Uhlik je autor značajnih djela o jeziku i kulturi Roma: *Romane dilja* (Romske pjesme, Prijedor 1937), *Ciganska poezija* (1957; Beograd 1982), *Ciganske priče* (Sarajevo 1957), *Rječnik bosanskoga romskoga jezika* (Liverpool 1942–43), *Srpskohrvatsko-ciganski rečnik* (Romane alava, Sarajevo 1947) i *Srpskohrvatsko-romsko-engleski rečnik* (Romengo alavari, Sarajevo 1983).

Hedina Tahirović-Sijerčić uredila je i objavila 2020. djelo naslovljeno *Rromane paramiča = Romske priče. Zbirka 1 / Rade Uhlik*, u kojem je objavila ukupno 187 priča koje je Rade Uhlik zabilježio u razdoblju od 1928. do 1952. godine. To su priče koje je sakupio većinom među nomadskom skupinom Roma – Gurbeta na području Bosne i Hercegovine. Urednica navodi kako je Uhlik zabilježio, transkribirao i zapisao više od 1000 romskih priča »na osnovu usmenih naracija romskih pripovjedača (paramičara) i usputnih govornika voljnih da pričaju« (str. 21). Prijepis tekstova na gurbetskom jeziku ostao je u izvornom obliku kako ih je zabilježio Uhlik, a Hedina Tahirović-Sijerčić navedene je tekstove priredila na romskom standardnom jeziku. Svaki je tekst uz romski izvornik Ruždi Russo Sejđović preveo na bosanski jezik. Izdavači ovoga djela su Fond otvoreno društvo BiH i Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine.

Zbirka *Rromane paramiča* objavljena je na 880 stranica podijeljenih u nekoliko glavnih dijelova. U Predgovoru (str. 21–23) je urednica ukratko iznijela podatke o Uhlikovu radu i priređivanju njegovih priča za izdavanje, navevši kako ovo djelo smatra »historijskim« jer se »uloga Roma kao vjekovnih objekata istraživanja promijenila u ulogu subjekata koji istražuju i proučavaju svoje jezično i kulturno bogatstvo i kapital« (str. 23). Slijedi tekst iste autorice naslovljen »Značaj prevoda u romskom kontekstu – Paramičendje paramiča / Pričine priče« (str. 25–55). Tahirović-Sijerčić navodi da je cilj djela »oživljavanje i očuvanje gurbetskog dijalekta, odnosno zapadnogurbetskog ili bosanskogurbetskog govora« (str. 25). Upravo je zato iznimno značajan Uhlikov rad na bilježenju romskih priča koji je bio »nedostupan« (nedovoljno poznat) Romima i široj javnosti, ponajviše zbog »neznanja« i »nedostatka interesa za probleme jezika i kulture Roma« (str. 29). Autorica zatim kritički analizira suvremeni (politički) odnos prema romskom jeziku na europskoj razini i na razini Bosne i Hercegovine te pitanje »nevidljivost i jezika i književnog stvaralaštva« kod bosanskohercegovačkih književnika Roma – Gurbeta: Rasima Sejđića, Šemse Avdića, Hedine Tahirović-Sijerčić i Marka Aladina Sejđića. Dalje analizira Uhlikove rukopise u kontekstu jezične kompleksnosti gurbetskoga dijalekta romskoga jezika. Poseban dio teksta odnosi se na metodologiju prevođenja, posebno u pitanjima poput prevođenja vulgarizma u tekstovima i »zadržavanju« izvornoga romskoga jezičnoga izraza u prijevodu.

Glavni dio djela podijeljen je na pet knjiga. Svaka priča unutar pojedine cjeline prvo je priređena na romskom jeziku, a nakon toga prevedena na bosanski jezik.

U prvoj knjizi *Rromane paramiča (Romske priče 1, Prijedor 1940)* (str. 57–184) objavljeno je 35 priča. Uhlík u uvodu knjige navodi kako je priče sakupljao uz pomoć Roma Redže Osmanovića, za kojega navodi da je »veliki, respektovan i poznat romski pjesnik iz Kozarca«, a pritom ističe kako je on sakupio ove priče »da Romi nađu knjige i da vide kako je lijep i bogat romski jezik« (str. 59).

U drugoj knjizi *Romane phirasavne paramiča / Biladžavne (Romske šaljive priče / Bestidne 2, Sarajevo 1952)* objavljeno je također 35 priča (str. 185–335), dok je u trećoj knjizi *Romane phirasavne paramiča / Biladžavne (Romske šaljive priče / Bestidne 3, Sarajevo 1952)* objavljeno 45 priča (str. 337–503). U četvrtoj knjizi *Romane phirasavne paramiča (Romske šaljive priče 4, Sarajevo 1952)* objavljeno je ponovno 35 priča (str. 505–650), a u posljednjoj, petoj knjizi, naslovljenoj *Romane phirasavne paramiča / Hamime asavne thaj sikavne paramičice thaj prasavne phirasorra (Romske šaljive priče / Pomiješane smiješne i poučne pričice i podrugljive male šale 5, Sarajevo 1952)* objavljene su 52 priče (str. 651–831).

Veći dio priča ima vlastite naslove, poput *Žaba kao snaha, Kraljev sin vrač, Neustrašivi mladić, Pjevačko-sjedilačka priča, Kadijina ljubavna priča, Kako su Hrvatit prevarili Roma, Priča o jednom čovjeku i njegovoj magarici, Šala sa starom i sa Đavolom* i sl. Priče bez posebnoga naslova imaju samo broj kao odrednicu. Priče su većinom kraćega opsega, od nekoliko rečenica do nekoliko stranica, a u njima su posebno istaknuti međuljudski (međubiteljski) odnosi, poput odnosa muža i žene (pitanja prijevare, preljuba, seksa). Izraženi su motivi vezani uz svakodnevno pitanje preživljavanja i s njima povezani motivi siromaštva, bogatstva. Vidljivo su naglašeni snalaženje, dosjetljivost i mudrost u postupanju u određenim (problematičnim) životnim situacijama. U tom kontekstu, pažljivim iščitavanjem svake priče može se uočiti kako sadržavaju određenu pouku kako treba postupati u životu.

Hedina Tahirović-Sijerčić objavila je na kraju djela poglavlje »Zapažanja usput« (str. 833–864) u kojem je sumirala osnovne informacije o svakoj objavljenoj knjizi priča, tablično prikazavši rubrike: »Ime kazivača«, »Starost«, »Naziv priče«, »Govor tipa«, »Datum bilježenja priče«, »Mjesto bilježenja priče«, »Država danas« (str. 834–835). Zatim je sumirala motive u pričama, imena muških i ženskih likova te se osvrnula na pitanje jezika i problematiku prilikom prevođenja Uhlikovih tekstova.

Zbirka *Rromane paramiča = Romske priče. Zbirka 1 / Rade Uhlík* važna je po najprije zbog toga što pridonosi razumijevanju bogate romske kulture. Znanstvenici koji proučavaju kulturu Roma u njoj će naći iznimno bogat uvid u romsku kulturu s većinom bosansko-hercegovačkoga područja. Istodobno, ne treba zanemariti lingvističku vrijednost samoga djela jer je ono svojevrsna riznica zapadnogurbetskoga (bosanskogurbetskoga) dijalekta romskoga jezika. Dodatna je znanstvena vrijednost ovoga djela za povjesničare koji se bave proučavanjem povijesti Roma sredinom prošloga stoljeća. Potrebno je istaknuti izniman napor Hedine Tahirović-Sijerčić u

priređivanju ovoga djela te je svakako u tom kontekstu potrebno nastaviti s daljnjim izdavanjem djela Rade Uhlika, koji će se tako nametnuti kao jedan od značajnijih znanstvenika na području proučavanja jezika i kulture Roma, i to na europskoj i svjetskoj znanstvenoj razini.

DANIJELO VOJAK

Članci su dostupni pod licencijom Creative Commons: Imenovanje-Nekomercijalno (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Sadržaj smijete umnožavati, distribuirati, priopćavati javnosti i prerađivati ga, uz obvezno navođenje autorstva, te ga koristiti samo u nekomercijalne svrhe.